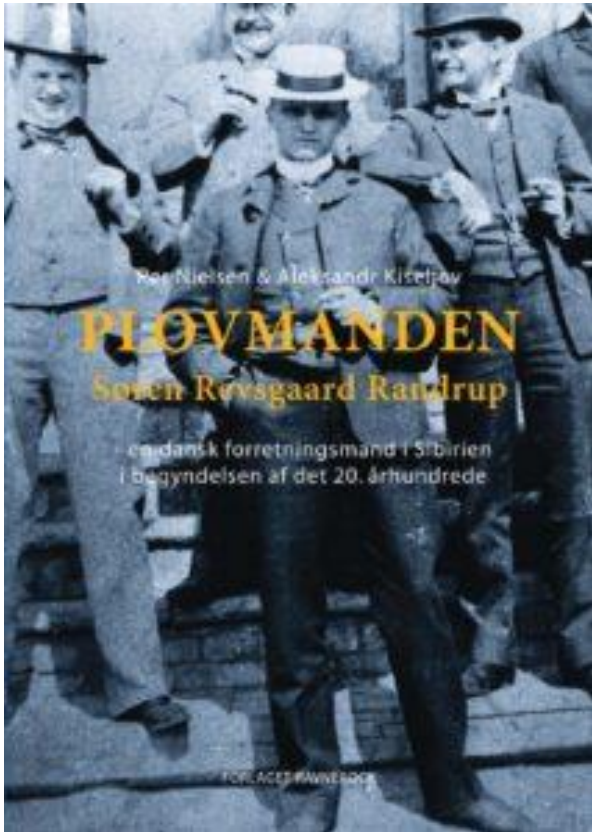

EN DANSK ENTREPRENØR I VESTSIBIRIEN

Per Nielsen og Aleksandr Kiseljov: *Plovmanden: Søren Revsgaard Randrup – en dansk forretningsmand i Sibirien i begyndelsen af det 20. århundrede*, Forlaget Ravnerock, 2020, 233 s., ill. ISBN: 978-87-93272-70-5.

Af Kim Frederichsen (ph.d. i russisk historie og samfundsforhold)

I slutningen af 1800-tallet blev Vestsibirien et nyt udvandringsmål for unge danskere, der ville ud og afprøve mulighederne for at slå sig igennem i den store verden. At det skete netop på den tid og i den del af verden var ingen tilfældighed. Der var tre overordnede faktorer, der spillede ind. For det første ophævelsen af livegenskabet i Rusland i 1861, der gjorde det muligt for dem at rejse og påbegynde opdyrkningen af det vestlige Sibirien. For det andet Store Nordiske Telegraf Selskabs udlægning af telegrafkabler gennem Rusland (afsluttet 1872) og bygningen af den transsibiriske jernbane (påbegyndt i 1891) der skabte det infrastrukturelle grundlag. For det tredje ansættelsen af Carl Frederik Rieffestahl i det russiske landbrugsministerium, der dels betød indtroduktion af andelsmejerier i Rusland, dels førte til ansættelsen af danske mejerister på russiske mejerier, især i Vestsibirien. Disse tre forhold blev springbræt for, at en lang række danskere rejste ud for at drive forretning i Vestsibirien. Som Christopher Hage og J.H.A. Tegner konstaterede i en publiceret rapport, efter de allerede i 1881 havde

rejst rundt i Vestsibirien på opdrag af Grosserersocietet for at undersøge mulighederne og markedsforholdene, så var det et marked med uanede muligheder. I første omgang var smørpøb og smørekspport omdrejningspunktet for virksomheden, men også æggepøb og -ekspportvirksomhed, slagteri og kødvareekspport samt pelspøb og -ekspport fulgte. Langt de fleste danske entreprenører, handelsfolk og virksomheder slog sig ned i den vestsibiriske hovedby Omsk. Det er også tilfældet for hovedpersonen i nærværende biografi om Søren Revsgaard Randrup (1876-1953), der kom til Omsk og slog sig ned som entreprenør. Biografien er resultatet af et mangeårigt dansk-russisk foreningsprojekt i samarbejde mellem historikerne Per Nielsen og Aleksandr Kiseljov.

Randrup blev født på en gård ved Salling nær Limfjorden. I 1892 bestod han sin realeksamen ved Skive Realskole, efterfølgende blev han uddannet som mejerist, formentlig ved Jebjerg Mejeri. I 1897 blev han kasseret ved sessionen, og forfatterne argumenterer for, at han herefter drog til Sibirien. I første omgang slog han sig som mejerist ned i landsbyen Tara 300 km. nord for Omsk. I 1899 havde han sparet nok sammen til at flytte til Omsk, hvor han i år 1901 åbnede sin egen fabrik. Her producerede han først og fremmest ploven "Jermak" opkaldt efter den russiske kossak, der normalt tilskrives æren for at have "opdaget" eller koloniseret Sibirien på Moskva-statens vegne. Men fabrikken producerede også andre landbrugsmaskiner, udstyr til smørproduktion og dele til møller, ligesom der var et værksted til at reparere maskiner, hvorfor der også blev produceret værktøj og reservedele. I det hele taget var der tale om en blandet landhandel. Randrup indgik eksklusivaftaler med lokale håndværksmeste og fabrikanter om at de skulle levere høstmaskiner som tærskéværker til hans fabrik. Han indgik aftaler med britiske fabrikker om at sælge deres selvbindere, lokomobiler eller symaskiner med videre på det vestsibiriske marked. Han importerede cykler, mejeriudstyr, værktøj med mere med lokalt salg for øje. Samtidig glemte han ikke sin baggrund i smørbranchen, og som mange andre danskejede virksomheder bedrev han smørpøb med eksport til Vesteuropa og især det britiske marked for øje. Han oprettede flere lokale handelskontorer f.eks. i Barnaul og Novo-Nikolajevsk. De lokale agenter skulle både sælge virksomhedens varer og opkøbe smør til eksport. Til sidstnævnte formål blev der oprettet et kontor i Riga. De fleste ansatte såsom arbejderne på fabrikken var russere, men som det også var tilfældet med andre danskejede virksomheder omgav Randrup sig med en række danskere på ledende poster.

Også privatmanden Randrup drages frem i biografien. Han var gift to gange. Første gang med en dansk kvinde Harriet Lorange, med hvem han fik en datter, der efter morens tidlige død af tuberkulose voksede op hos familien i Danmark. Han blev gift anden gang med Aleksandra Pjatkova, der var datter af en købmandsfamilie, han var blevet venner med i Tara. De fik tre børn. I det hele taget var Randrup en travl mand, der i en periode også var britisk vicekonsul i Omsk, han var aktiv i at arrangere landbrugsudstillinger og medlem af den lokale varebørskommission. Hans person og virksomheder blev ofte fremhævet i positive vendinger i de lokale aviser.

Det var dog ikke alt, der var fryd og gammen, og det er et absolut plus ved bogen, at også de mere problematiske sider ved Randrups virke og ageren fremhæves, som f.eks. når aviserne skrev om dårlige arbejdsforhold på hans fabrik med forbud mod fagforeningsmedlemskab, ulovlig tilbageholdelse af dele af lønnen eller korporlig afstraffelse af arbejderne. Desuden virker det til at han ofte mere af navn end gavn var medlem af forskellige organisationer. Ligesom der er indikationer

på, at han til tider brugte ufine forretningsmetoder så som at fifle med kvaliteten af eksportsmøret eller i det mindste at have investeret i virksomheder, der blev anklaget for det.

Som alle andre danske erhversdrivende i Vestsibirien blev familien ramt af de russiske revolutioner og den efterfølgende borgerkrig. Omsk lå i flere omgang tæt på fronten og blev erobret og tilbageerobret af både røde og hvide styrker. Til sidst måtte familien flygte ud af Rusland via Japan. Efterfølgende slog de sig ned i England, hvor Randrup startede forfra og åbnede en fødevareimportforretning, men forretningen blev aldrig lige så givtig som den sibiriske. Hans fabrik blev nationaliseret, men fortsatte som plovfabrik frem til 1957, hvor produktionen blev omlagt til raket teknologi.

Bogens hoveddel er beskrivelsen af Randrups erhvervseventyr i Sibirien, men bogen indeholder også en række andre kapitler med varriert indhold så som en undersøgelse af, hvad der skete med familiens kunstsamling efter revolutionen, et overblik over undelandske erhversdrivende i Sibiren samt ikke mindst en samling af forretningsbreve mellem Randrup og hans lokale sibiriske handelskontorer, der giver et yderst værdifuldt indblik i maskinrummet på den virksomhed og forretningsgangene i den virksomhed, Randrup opbyggede.

Selvom der således er meget godt at fremhæve ved biografien, er der også enkelte kritikpunkter, der først og fremmest bunder i, at et stærkere redaktionelt arbejde burde have været påkrævet. Der er især i bogens slutning unødvendigt mange gentagelser, mens der flere steder hos læseren kan opstå tvivlsspørgsmål for eksempel om, hvor mange danske mejerister det russiske landbrugsministerium antog i løbet af 1880'erne. Et andet spørgsmål drejer sig om hvorvidt arkivmaterialet befinder sig på Stadsarkivet eller Statsarkivet i Omsk. På russisk har begge ord G som begyndelsesbogstav, hvilket gør det forvirrende, og det er derfor heller ikke muligt ud fra det anvendte akronym i henvisningerne i noterne at regne ud, om det skulle være den ene eller den anden arkivinstitution, der skulle være tale om. Samtidig må denne anmelder udtrykke sin skuffelse over, at den afsluttende litteraturliste kun indeholder henvisninger til trykt sekundærlitteratur og ikke de anvendte utrykte og trykte kildematerialer, aviser, tidsskrifter og tilsvarende materialer, der ellers omtales som anvendt i indledningen og undervejs i noteapparatet. Endelig skal det nævnes, at glose for glose oversættelsen af de russiske ord eller hele sætninger i flere af de optrykte forretningsbreve ikke duer, da det bliver meget læseuventligt.

Disse få kritikpunkter ændrer ikke på, at der er tale om et betydeligt og grundigt historisk arbejde, der med Søren Revsgaard Randrup som omdrejningspunkt beretter om et væsentligt, men desværre alt for ofte overset kapitel af den danske udvandring til Sibiren i slutningen af zartiden, og bogen skal derfor anbefales til alle, der ønsker at udvide deres kendskab til historien om dansk-russiske forbindelser i zartiden, det danske erhvervseventyr i Sibirien og dansk emigrations- og udvandringshistorie i det hele taget.